

Т.Қайыпбергенов бул роман-эпопеяны прогрессив миллий дәстүрлерди терең өздестіріў, ҒМДА халықлары романшылығы менен жәхән романшылығының жетискенликлерин өзиниң жазыўшылық устаханасында тығыз жәмлестире алған шебер новаторлық хәрәкетлери арқалы дәретти.

Т.Қайыпбергенов өз романында роман-эпопея жанрының ызымлықларына бойсынған ҳалда қахарман образының жаңа типин тийкары қахарманлар образы менен беккем байланыстағы XVIII-XIX әсирлердеги карақалпақ халық массасының образын, яғный усы әсирлердеги карақалпақ халқының турмыс тәризиниң образын жаратып берди.

Т.Қайыпбергеновтың бул роман-эпопеясы тарийхый дәўирди сәўлелендириўдеги эпикалық кең қамтымлылығы, халық бахты, азатлығы ушын гүрескен карама-қарсылықларға толы халық батырларының образын жаратыў мәселелери бойынша тек ғана тарийхый романшылыққа ғана емес, ал роман-эпопея жанрының өзіне де үлкен формалық жаңалық, жаңа белгилер киргизди.

Жазыўшының 1992-жылы Арал экологиясы машқалаларына бағышланған «О дүньядағы атама хатлар» повести өз алдына китап болып басылып шықты. Бул шығарма 1995-жылы «Бобомга хатлар» деген атама менен өзбек тилинде, 2004-жылы Москвада «Письма на тот свет, дедушке» деген атамада «Мир» баспасында рус тилинде дағазаланыўы тек

ғана Орайлық Азия халықлары әдебиятында емес, ал пүткил ҒМДА халықлары әдебияты көлеминде үлкен әхмийетке ийе елеўли тарийхый ўақыя, үлкен жаңалық сыпатында қабыл етилди. Жазыўшы бул шығарманың рус тилиндеги басылымы ушын М.Шолохов атындағы халық аралық сыйлықты алыўға еристи.

Т.Қайыпбергенов соңғы дәўирлерде де «Сахра бүлбили» («Бердак», 1997), «Айдос баба» («Мың тиллаға тигилген гелле») (2001), «Қарақалпақпан. Тәўекелшимен» (2003), «Кеўлимниң қамусы» (2008) сыяқлы бир қатар повесть, роман, драмалар жазып, ғәресизлик дәўири әдебиятында прозамыздың кәрўан басысы сыпатында нық қәдем менен көш тартып келди.

Улыўма, Т.Қайыпбергеновтың қай-қайсы шығармасы да усындай бақалаўлар менен сыйлықлаўларға арзытуғын дәретпелер. Ол өзиниң бул көп санлы дәретпелери менен бизиң көз алдымызда талантлы жазыушы сыпатында танылып қоймастан, өз мийнети, өз дәретіўшилиги менен, өзиниң бир шығармасының «Қара үйден кең дүньяға» деп аталғанындай, өз халқының бахыт-ығбалы ушын 3 рет «қарақалпақпан» деп жәхәнге жар салып, кең дүньяға кушақ ашып, дүньялық илим-мәрипатқа мәрдана кирип барыўымызға айдын саррас жол салып, мәнаўий, руўхый мәртлик ислеген тәкирарланбас талант ийеси, әжайып тарийхый тулға да болып табылады.

ӘДЕБИЯТЛАР ДОСЛЫҒЫН УЛЫҒЛАҒАН ҮЛКЕН АЛЫМ
(профессор К.Курамбаевтың өмири хәм дәретіўшилиги ҳаққында)
К.Алламбергенов – филология илимлериниң докторы, профессор
Әжинияз атындағы Нәкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Өзбекстан хәм Түркменстан Республикасында халқының тарийхый тәғдирлери, генетикалық туўысқанлық төркини, жаны-тили, психологиялық руўхый сандығындағы үрип-әдет, салт-дәстүрлери, аўыл-аймақлық шегараласлығы, социал-экономикалық турмыс тәризи, мәдениаты, әдебият-искусствосы бир-бирине оғада жақын бир миллий республика, еки үлкен ўәлаят бар. Булар Қарақалпақстан Республикасы хәм Хорезм, хәм Ташаўыз ўәлаятлары болып есапланады.

Бул аймақлардағы халықлардың жақынлығы елатлар, меканлар арасындағы әпиўайы қоңсы-қобалылық қарықатнаслар нәтийжеси емес, биринши гезекте сол атлары аталған ўәлаятлар менен Республиканың мысалларында көринетуғын өзбек-қарақалпақ-түркмен халықларының эзел-эзелден қиятырған дослық-туўысқанлық қарым-қатнастарының уйғынлығының жемиси.

Бул дослық-туўысқанлықтың ең әжайып көринислери биринши гезекте усы аймақлардағы туўысқан, дос халықлардың ҳәр бирин өз халқындай улығлап билетуғын, олардың тилин, үрип-әдет, салт-дәстүрлерин, мәдениаты, әдебият-искусствосын, илим-пәнни терең үйренип, иззет-хүрмет ете-туғын уллы сөз шеберлери, әдебият-искусство ғайраткерлери менен илим-пән пидайыларының келбетинде айқын көзге тасланады.

Буны өткен әсирлердеги Наўайы, Мақтумқулы, Бердак, Әжинияз, Сүйеў бақсы, Муса бақсы, Камилжан Атаниязовлардың жарқын дәретіўшиликлери тымсалларында мысал етип келтириўдин өзи жеткиликли. Себеби, бул сөз, саз, сахна шеберлериниң бәри өз ўақыында тек ғана бир миллет, халықтың улы есапланатуғын миллий қабықларынынан ажыралып, пүткил туркий халықлардың, хәтте, айырымлары дүнья халықларының сүйикли уллары, сөз, саз усталарына айланып кетти.

Устазлар тутқан бул гуманистлик-инсанийлық, дослық-туўысқанлық дәстүрлер бүгинги күни де усы халықлар турмысында үзликсиз даўам етип, олардың арасынан дослық-туўысқанлықты туў етип жоқары көтерген, нағыз инсанпарвар, ўатаншыл, досқа баўырман зыялы уллы тулғалардың өсип шығып атырғанлығы ҳеш кимге сыр емес.

Мине, усындай инсанлардың бир топары усы аймақларда жасап дәретіўшилик мийнет етип атырған әдебият изертлеўшилери, соның ишинде айрықша әдебий байланысларды изертлеўши алымлар десек жаңылыспаған болар едик. Бул орында профессор Н.Худайбергеновтың бундай әдебият изертлеўшилери ҳаққында айтқан мына пикирлерин ядқа түсирип өткен бийорын болмас деп ойлаймыз:

«Егер, бүгин жәхән әдебиятын өзіне тән, шексиз-шегарасыз бийтәкирар сырлы сыйқырлы, қыйын хәм қоспалы бир дүнья деп көз алдымызға келтиретуғын болсақ, оның қурамындағы қаншадан-қанша миллетлер, халықлардың сөз өнерлери бир-бирлери менен өз-ара дәретіўшилик мүнәси-

бетте болыўлары тәбийийдур. Мине, усы жөнелистиң мәнис-мазмунын ашып берип, халқымыздың руўхый күдиретин жоқарылатыўда әдебияттаныўшы алымлар салмақты орын тутады. Себеби, биз ерискен ғәресизлик хәзирги күнде өзлгимизди терең аңлап, турмысый искерлигимиздин барлық тараўларында жәхән раўажланыўының алдыңғы талапларына сай тең аяқ қосыўымызды талап етпекте» [2].

Ҳақыйқатында да, усы әдебиятшы алымлардың тийкары изертлеў объектлериниң бири болған әдебий байланыслар тек ғана әдебиятлар дослығы емес, халықлар дослығы менен де тығыз байланыслы әдебияттаныўдың ең ески, ең жаңа, соның менен бирге, ең жуўап кершиликли әхмийетли машқалаларының бири болып табылады.

Сырттан қарағанда, бул тараўда дәретіўшилик мийнет етиў жеңилректей болып көрингени менен, ол илимпаздан тек терең билим ғана талап етип қоймай, сап хуждан, үлкен адамгершилик, баўры кеңлик пенен дослық жүректи де талап ете-туғын ең жуўапкершиликли, ең қыйын тараўлардың бири. Неге дегенде, әдебиятлар байланысын изертлеўши тек бир ғана жанр, яки форма, әдебиятлардағы айырым кубылыслар, ямаса жекке бир жазыўшы, яки шайырдың дәретіўшилиги, хәттеки бир халықтың да емес, бир неше халықлар хәм миллетлердин әдебиятлары ҳаққында тутас пикир жүрите-туғын алым. Оның жуўапкершилиги сонда – бул алымның мойнында бир ғана халықтың, яки миллеттиң әдебияты тәғдирлери емес, пүткил бир неше халық, миллеттиң руўхиятының жуўапкершилиги турады. Сонлықтан бундай әдебиятшы тек өз халқы, миллетиниң тилин, әдебиятын билиў менен шекленип қалмай, өзи үйренип атырған бақа халықлардың әдебиятын, тилин салт-дәстүр психалогиясын да өз ана халқының қәдириятларындай тең қатар үйрениўи, хүрмет етиўи керек деген сөз. Ең баслысы – бул әдебиятшыға басқа халықларды да өз халқындай көре хәм сүйе алатуғын кеўил көзи менен сап хужданлы үлкен инсаний дослық жүрек керек.

Биз өмири хәм дәретіўшилиги ҳаққында сөз етейин деп отырған, туўылғанына 80 жыл, илимий-педагогикалық хызметлерине 55 жыл толған Қарақалпақстан Республикасына мийнети сиңген илим ғайраткери, филология илимлериниң докторы, Әжинияз атындағы Нәкис мәмлекетлик педагогикалық институты өзбек әдебияты кафедрасының профессоры, Өзбекстан хәм Қарақалпақстан Жазыўшылары аўқамының ағзасы, белгили әдебиятшы Кәримбай Курамбаев, әне, усындай әжайып инсан хәм алым десек жаңылмаған болар едик.

Профессор Кәримбай Курамбаевқа тән бундай пазыйлетлерди бәршеден бурын сезген хәм бақалаған оның хүрметли устазы, хәммемизге де қәдирдан устаз, әдебиятшы алым, академик Матәкуб Қосжанов болды. Ол өзиниң бир мақаласында: «Халық арасында «Қайсы халықты хүрмет етсең, алды

менен оның тилин үйрен» деген гәп бар» деп айта келип, ондағы усы қәсийеттің күшілигин айрықша бахалаған еди.

Устаз алымның пикиринше, «Кәримбай өз халқын қандай дәрежеде хұрмет қылса, қарақалпақ, түркмен халықлары хәм тиллерин де сондай дәрежеде хұрмет қылады хәм қәдирлейди. Оған бәлент минберлерден айтылған рахметнамалардың себеби де, мине, усында. Бул жағдай, яғный шәкиртимнің небир мийнетлери менен қолға киргизген табыслары өз гезегинде мени де қуанышқа бөлейди.» [1:52-253].

Хәқыйқатында да, устаз алым академиктің көрсетиўинше, үш әдебиятта - өзбек – түркмен хәм қарақалпақ әдебиятлары Кәримбай ушын өз ана әдебиятындай болып кеткен еди. Соның ушын да оның 200 ден артық мақалалары менен 20 ға жақын монографияларында усы туўысқан халықлардың әдебиятлары тең барабар үйренилди. К.Курамбаев әдебиятларын үйренип атырған халықлардың қандай дәрежеде бир-бирине жақынлығы хәққында емес, түбири бир туўысқанлығы хәққында да терең пикирлер жүргизди. Усы хызметлерин есапқа алатуғын болсақ, К.Курамбаевты үш халық хызметиндетурған профессор, үлкен әдебият изертлеўшиси, деўге толық хәқылымыз.

К.Курамбаев дәретиўшилигине тийисли бул сыпатларды биринши гезекте оның өмирбаянына тийисли биографиялық дереклер де тастыйқлап турады.

Усы көзқарастан профессор К.Курамбаевтың өмири хәм дәретиўшилигине бир нәзер салатуғын болсақ, ол 1942-жылдың 10-ноябринде Түркменстан Республикасы Ташауыз областының Ташауыз районына қараслы «Алтымыш» аўыл кеңесиндеги Крупская (хәзирги «Наўрыз») колхозында зыялы шаңарағында туўылды. К.Курамбаев 1959-жылда Ташауыз районындағы 20-санлы орта мектепти ағла бақалар менен тамамлады. 1960-жылда Ташкент мәмлекетлик (хәзирги Өзбекстан Миллий) университетиниң өзбек филологиясы факультетине оқыўға түсип, оны 1965-жылда табыслы питкерди. Сол жылда ол Ташауыз районындағы «Ленинград» (хәзирги «Бостан») колхозында жайласқан 2-санлы орта мектепте өзбек тили хәм әдебияты пәни муғаллими болып мийнет жолын баслады. 1967-1970-жылларда усы мектеп директорының орынбасары лаўазымында иследи.

Кәримбай Курамбаев 1970-жылда Өзбекстан Илимлер Академиясы А.С.Пушкин (хәзирги Алишер Наўайы) атындағы Тил хәм әдебият илим изертлеў институтының аспирантурасына оқыўға кирди хәм мүддетинен бурын, яғный, 1972-жылда академик Юсуп Султановтың илимий басшылығында «Әдебиятлардың өз-ара тәсири хәм жазыўшы дәретиўшилигиниң өзгешелиги» деген темадағы кандидатлық диссертациясын табыслы жаклады. Буннан соң, жас алым усы институт басшылығының усынысы менен сол илим дәрғайының «Әдебий байланыслар» бөлиmine жумысқа қалдырылды. Дәслеп киши илимий хызметкер, 1974-жылдан Ташкент үлкен илимий хызметкер ўазыйпасында жумыс баслады.

1977-жылда Кәримбай Курамбаев Өзбекстан Илимлер Академиясы Президиумының арнаўлы қарары тийкарында жоллама менен жаңадан шөлкемлестирилген Нөкис мәмлекетлик университетиниң «Өзбек тили хәм әдебияты» кафедрасына доцент лаўазымына жумысқа жиберилди. Ол 1979-1981-жылларда филология факультети деканының оқыў ислери бойынша орынбасары, 1981-1985-жылларда өзбек тили хәм әдебияты кафедрасының баслығы лаўазымларын атқарды. 1992-2001-жылларда Кәримбай Курамбаев Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институтының филология факультети деканы болып иследи. Хәзирги дәўирде алым өзбек әдебияты кафедрасының профессоры ўазыйпасын атқарып келмекте. Ол 1981-жылы доцент, 2009-жылда профессор илимий атағына ийе болды.

1992-жылда Кәримбай Курамбаев Ашгабатда, Түркменстан Илимлер Академиясының Мақтумқулы атындағы Тил хәм әдебият институтының қәнийгелестирилген илимий кеңесинде «Басқа миллеттің поэтикалық тәжрийбеси хәм оның миллий әдебиятлардың раўажланыўындағы роли» деген темада филология илимлериниң докторы илимий дәрежесин алыў ушын диссертациясын табыслы қорғады.

Жоқарыда айтып өткенимиздей, профессор Кәримбай Курамбаев тийкарынан әдебияттануўдың әҳмийетли тараўларынан бири болған миллий әдебиятлардың өз-ара байланыслары хәм бир-бирлерине дәретиўшилиқ тәсири мәселеси менен белсене шуғылланып келмекте. Ол көбирек өзбек әдебиятының Орайлық Азия әдебиятлары менен дәретиўшилиқ байланыслары бойынша бақалы илимий изертлеўлер жаратып киятырған белгилли алымлардың бири.

Илимпаз бул проблемаға студентлик жылларында қызығып, мақалалар жәриялап баслаған еди. Мектепте муғаллим болып ислеп жүрген дәўирлеринде болажақ алымның өзбек-түркмен әдебий байланысларына арналған онлаған илимий мақалалары Өзбекстан хәм Түркменстанның «Ўзбекистон маданияти» (хәзирги «Ўзбекистон адабияти ва санъати»), «Әдебият ве сунгат» сыяқлы орайлық газеталарында «Шарқ Юлдузи», «Совет әдебияты» (хәзирги «Гарагум») журналларында басылып шыққан. Алым сол жыллардан берли әдебияттануў илиминиң бул актуал тараўы менен жеделли түрде шуғылланып, хәзирги күнге шекем Өзбекстан, Қарақалпақстан, Түркменистан Республикаларының газета-журналларында 300 ден аслам илимий мақалалар, монографиялар жәриялады. Оның «Хидир Деряев» (1977), «Ўзбек-түркмен адабий алоқалари» (1978), «Мақтумқули шеърини Өзбекистонда» (1984), «Кўнгул бермиш сўзимга...» (1992), «Ғ.Ғулом ва адабий алоқалар» (Г.Курамбаева менен авторлықта), (2006), «Адабий таъсирдан иждий ўзига хосликка» (2007), «Таржима ва таржиман маъсулияти» (2007), «Адабий жараён, иждий маъсулияти, адабий алоқалар» (2009), «Мақтумқули-илхам чашмаси» (2012) х.т.б. монографиялары Ташкенттиң «Фан», «Ўзбекистон», «Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат», «Тафаккур», «Чўлпон» атындағы баспа-ларында басылып шықты.

Бул мийнетлериниң көпшилигинде К.Курамбаев өзиниң турақлы темасы әдебиятлар байланысы мәселелерине айрықша урғы берип өткен. Соның бир мысалы сыпатында алымның өзбек – түркмен, соның ишинде Мақтумқулы хәм өзбек әдебияты байланыслары мәселесиндеги пидәкерли мийнетлерин атап өтсек болады. Атап айтсақ, профессор Кәримбай Курамбаев түркмен тилин де жетик биледи, сол тилде де жазады. Оны, әсиресе, Түркменстанда қәнийгелер жақсы танийды, хұрмет пенен тилге алады. Бул бийкарға емес, әлбетте. Алым түркмен классик хәм хәзирги заман әдебияты туўралы, әсиресе, Мақтумқулы дәретиўшилиги хәққында әдебий байланыслар хәм әдебий тәсирлер аспектінде, түркмен тилинде фундаментал илимий мийнетлер дәреткен. Оның бул проблемаға арналған мақалалары усы күнлерде де Түркменистанның «Әдебият ве сунгат», «Түркмен дуньясы», «Мирас», «Ватан», «Гарагум», «Ашгабат», «Түркменистанда илим ве техника», «Түркмен дили» сыяқлы орайлық газета-журналарында жийи-жийи басылып турады.

Бул мәселеде алым бийылғы жылы да Ташкенттеги «Тафаккур» баспасынан «Мақтумқули-илхам чашмаси» атлы көлемли изертлеў бастырып шығарды.

Китапта Мақтумқулы шығармалары туўысқан өзбек, қарақалпақ сөз зергерлериниң дәретиўшилиги менен салыстырмалы типологиялық жобада үйренилип, оның дәретиўшилигиниң туўысқан халықлар әдебиятының терең тарийхый-генетикалық, руўхый-эстетикалық тасырлары менен байланыслары исенимли ашып бериледи. Онда тийкарынан Мақтумқулы шығармаларының туўысқан өзбек, қарақалпақ тиллерине аўдармасы мәселесине үлкен дыққат аўдарылып, бул мәселениң келешектеги раўажланыў бағдарлары хәққында да унамлы усыныс, пикирлер билдириледи.

Улыўма, К.Курамбаев бул аты аталған хәм басқа да мийнетлеринде әдебиятлар байланысының жетик билимданы сыпатында көзге түсип қоймастан, түркмен халқының, түркмен әдебиятының хәқыйқый бир перзенти, жанкүйер досты сыпатында да көзге тасланады. Сол ушын да Түркменстанлы зыялылар оған «бизиң әдебияшымыз» деп үлкен иззет-хұрмет көрсетеди. Мысалы, белгилли түркмен шайыры хәм алымы, профессор Ахмет Мамедов достындағы бул адамгершиликлик хәм алымлық сыпатларды улыўмаластыра отырып, оның түркмен әдебиятын раўажландырыўға қосқан үлесине: «Профессор К.Курамбаевтың илимий монографиялары данышпан ойшыл шайыр Мақтумқулыны үйрениўде үлкен әҳмийетке ийе» [3]. деп бақа береді.

Бул орында алымның жоқарыдағы мийнетине «Ўзбекистон адабияти ва санъати» газетасында унамлы пикир билдирген ф.и.д., профессор Бахадир Каримовтың төмендеги пикирин келтирип кетиў де артықша болмас: «К.Курамбаевтың «Мақтумқули-илхам чашмаси» китабын оқып отырып, өзбек әдебиятында да Мақтумқулытаныў пайда болғанына исеним хасыл қыламыз. Өзбек Мақтумқулытаныўшыларының сәрдары- профессор Кәримбай Курамбаевдур» [4].

К.Курамбаевтың усындай жоқары бақаға ийе боларлық мийнетлериниң және бири-«Таржимон ва таржимон маъсулияти» (Тошкент, 2007) мақалалар дүркими болып есапланады.

Бул жумыс та түркий тиллес әдебиятлар ортасындағы өзара аударма мәселелерине арналған. Атап айтканда, Наўайының түркмен тилине, Мақтумкулы шығармаларының өзбек хәм қарақалпақ тиллерине, Бердақ шайыр шығармаларының түркмен тилине, Хамза драмаларының қарақалпақ тилине аудармалары сөз болады. Бунда аудармалардың сапасы, аудармашылардың табыслары менен кемшиликтери қалысана көрсетилген. Автор аудармашылықтың анағурлым жуўапкершиликти жумыс екенлигин бир неше аудармалар хәм аудармашылардың дәретиўшиликти мийнеттери мысалында исенимли дәлиллеп береді. Китаптың «Аудармашыда талант хәм жуўапкершиликти болсын» деген биринши бабы анағурлым сын пикирлер менен жазылған. Өзбек әдебиятының қарақалпақ тилине, қарақалпақ әдебиятының өзбек тилине аударылған романларының анализтери мысалында автор прозадан аударма машқалаларына тийисли көп мәселелерди ортаға таслаған хәм өзиниң усынысларын айтқан.

Мине, усындай тынып-тыншымас зәбердес алым, профессор Кәримбай Қурамбаевтың «Хамза хәм қарақалпақ әдебий орталығы» (1989), «Кеўил кеўилден суў ишер» (1991), «Взаимное обогащение литератур» (1993) сыяқлы қарақалпақ, өзбек, түркмен хәм орыс тиллеринде баспадан шыққан кітапларына Қарақалпақстан, Өзбекстан, Түркменистанның газета журналларында елиўден артық рецензия хәм мақалалар басылған. Бул мийнетлерде Кәримбай Қурамбаевтың илимий изертлеўтери үш республиканың да әдебиеттануына қосылған ылайықлы үлес ретинде баҳаланған. Атап айтсақ, профессор Жумырбай Қайырбаев алымның усындай илимий дәретиўшиликти хызметтерине «Үш әдебиет хызметиндеги алым» (1999) деп баға береді.

К.Қурамбаев тек өзбек ямаса түркмен әдебиятының изертлеўшиси ғана емес, Қарақалпақстанның да белгилі әдебиетшысы. Оның Күнхожа, Әжинияз, Бердақ шайырлар, сондай-ақ XX әсир сөз зергертери С.Нурымбетов, А.Дабылов, А.Мусаевлар дәретиўшиликти ҳаққында да бир канша мақалалары бар. Алым булардан басқа да Т.Қайырбергенов, И.Юсупов сыяқлы тулғаларымыз туўралы да мақалалар жариялады.

К.Қурамбаев хәзирги заманлас дәретиўшилеримиз ҳаққында да баҳалы изертлеўлер алып бармақта. Оның Т.Сәрсенбаев, У.Хожаназаров, О.Әбдирахманов, А.Султанов, К.Алламбергенов, Ш.Аяпов, М.Нысанов, С.Жумагулов,

Әдебиетлар

1. Қушжанов М. Жайхун жилолари (Адабий портретлар). –Тошкент: 2008. 252-253-б.
2. Худайбергенов Н. Адабиёт чоррахаларида....
3. Мамедов А. Мақтумкули, исмиң дастан тиллерде. (Мақтумкулы дәретиўшилигиниң қарақалпақ әдебиятындағы өшпес излери) / «Адабиёт ва сунгат» газетасы, 27-июль 2012-ж., № 30 (3084).
4. Каримов Б. «Мақтумкули – илҳом чашмаси» / «Ўзбекстон адабиёти ва санъати» газетасы, 11-май 2012-ж.

ЗАМАНАҒОЙ ТӘЛИМ ХӘМ ТӘРБИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЖАНКҮЙЕРИ

К.Алламбергенов – филология илимлериниң докторы, профессор
Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Тәлим хәм тәрбия жумыслары менен шуғылланыўшы хәр бир инсан, муғаддимдер хәм ата-аналар тәлим-тәрбия жумысларының өзлене қолайлы болған заманағой технологияларын тез өзлестирип алыўдың тәрәптери болады. Соның ушында олар барқулла изленисте болып, тәлим-тәрбия технологияларын үзликсиз түрде жетилистирип барыўға хәрәкет етеди. Мине, усындай илимпазлардың бири Арзы Пазылов болып есапланады.

Арзы Кенжебаевич Пазылов 1952-жылы Қарақалпақстан Республикасы Хожели районында әпиўайы жумысшы шаңарағында туўылады. 1958-1959-оқыў жылында Хожели районында 1-классқа оқыўға барып, 1967-1968-оқыў жылында Қараөзек салыгерши-лик совхозында жайласқан, Тахтакөпир районлық халық билимлендириў бөлиминде караслы №20-Д.И.Менделеев атындағы орта мектепти питкереді.

Әкеси Пазылов Кенжебай 1900-1977-жылларда жасап өткен. Тийкарынан дийханшылық пенен шуғылланған. Батальонда болған. Соңғы жылларда малақай, шөгірме тигиў хәм етиктилик пенен шуғылланған.

Анасы Отарбаева Нәзенайым 1912-1983-жылларда жасаған. Әпиўайы үй бийкеси болған. Соңынан Хожелидеги гилем цехтан үйге жипти әкелип ийирип беріў ислери менен шуғылланған.

Әке-шешесиниң 9 баласы хәм 2 қызы болып, олардан 8 бала хәм бир қыз қайтыс болғаннан кейин, ырымға дәрәя атлап Хожели қаласына көшкен. Арзы Пазылов сол жерде 12-

Ә.Өтепбергенов, А.Әбдиев, сондай-ақ Қарақалпақстанда жасап, өзбек тилинде дәретиўшиликти мийнет пенен шуғылланып атырған белгилі шайырлар хәм жазыўшылар Г.Матъякупова, Г.Рахимова, Я.Қошқаров, Н.Матъякупова хәм тағы басқалардың дәретиўшиликти кітаптары ҳаққында мақала, рецензия, үлкен илимий-мийнеттери жарық көрди.

Булар ҳаққында толығырақ танысаман деген оқыўшы алымның 2009-жылда Ташкентте басылып шыққан «Адабий жараён, ижод масъулияти, адабий алоқалар» деген кітабына нәзер тасласа болады.

Профессор Кәримбай Қурамбаев Қарақалпақстан Республикасындағы хәр қыйлы жәмәәттердин ағзасы хәм белсене қатнасыўшысы. Ол Өзбекстан хәм Қарақалпақстан Жазыўшылары аўқамы ағзасы, «Илим хәм жәмийет», «Сәният» журналлары, «Қарақалпақ әдебияты» газетасының редколлегия ағзасы, Зульфия атындағы мәмлекетлик сыйлықты беріў бойынша дүзилген Қарақалпақстан Республикалық комиссия ағзасы.

Алымның илимий-педагогикалық мийнеттери, жәмийетлик турмысқа белсене қатнасыўлары, пидәкерлиги мәмлекет дәрәжесинде ылайықлы баҳаланған. Ол Өзбекстан Республикасы Президентиниң пәрманларына муўапық 1994-жылда Өзбекстан Республикасының «Фахрий Ёрлиғи», «Ўзбекистан мустақиллигиниң 10 йиллиги» (2001) көкирек нышаны менен сыйлықланды. 1999-жылда Кәримбай Қурамбаевқа «Қарақалпақстан Республикасына мийнети сиңген илим ғайраткери» хұрметли атағы берилди. Ол Өзбекстан хәм Қарақалпақстан республикаларының халық билимлендириўи ағласы.

Улыўма, усындай пазыйлеттер ийеси белгилі әдебиетшы, пидайы устаз-педагог, профессор Кәримбай Қурамбаев өзи әдебий изертлеў жумысына өзек етип алған сөз шеберлериниң бири, сөз мүлкиниң султаны, уллы Наўайының:

Кунгил бермиш сўзимға турк жон хам, Не ёлғиз турк, балки, туркмон хам,

- деп айтқанындай, жүреги хәм дәретиўшиликти пүткил өмирин әдебиетлар дослығы-халықлар дослығы машқаласына бағышлап, сол арқалы өзи әдебиетларын изертлеген достуўысқан халықлардың хаммесиниң де сүйикли перзентине айланып кеткен, әжайып инсан, үлкен әдебиет изертлеўшиси болып табылады.

перзент болып туўылған. Кейинги баласының узақ жас көриўи ушын Хожели, Тахиятас қалаларында, Әмиўдарья совхозында 12 жасын толтырғанша отырған.

Өзинен үлкен жигит ағасы Кенжебаев Турдыбек 1933-2005-жылларда жасап өткен. Ол Ташкент халық хожалығы институтында оқыған. Дәслеп Хожелидеги финанс техникумында муғаллим, Әмиўдарья совхозында планластырыў бөлиминиң баслығы, соңынан Тахиятас хәм Нөкис қалаларында, Шымбай районында партия жоллаған мәкемелерге барып жумыс ислеген. Қараөзек совхозы ашылған жылы сол совхозға бас бухгалтер етип жиберилген. 1968-жылдан баслап Майжап совхозында бас бухгалтер, соңынан жаңадан шөлкемлестирилген Майжап-2 (хәзирги П.Сейтов) совхозында бас бухгалтер, соңынан Майжап совхозында директор болып ислеген. «Қарақалпақстан Республикасына хызмет көрсеткен экономист» хұрметли атағына ийе болды.

Үйде ғаррының қыз апасы Пазыл қызы Дәметкенде (1898-1977) бирге жасады. Оның жалғыз баласы урыста, күйеи батальонда жоқ болған. Мени өзи арқалап өсирген. Соның ушын оның басынада қоршаўда жоқ еди. Жақында соған темирден қоршаў хәм атын тасқа жаздырып басына қойдым.

Оның мийнет жолы 1968-1970-жылларда Шымбай районы Майжап совхозында бухгалтер, машина-трактор парк жумысшысы болып ислеўден басланады. 1970-1974-жылларда Қарақалпақ (Хәзирги Нөкис) мәмлекетлик пединститутында «баслаўыш тәлим методикасы» қәнигелиги